

Format de citation

Šenk, Martin: review of: Rainer Neu, Willibrord und die Christianisierung Europas im Frühmittelalter, Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2021, in: Český časopis historický, 2022, 2, p. 436-439, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/23702d2bfd4d485f9bec22174eae4da1>

český časopis historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées. Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Tassilo III. nikdy zcela nevymizel z franské paměti a že jeho příběh je ve skutečnosti jedním ze stavebních kamenů vyprávění o mocenském vzestupu Karla Velikého.

V závěrečné kapitole autor v zobecňující rovině rozkrývá techniky a procesy *damnatio memoriae* ve vztahu ke konkrétním osobám, skupinám osob či dějinným událostem. Nejrozšířenější technikou bylo vymazávání paměti. Již v pozdně antickém, a částečně i v raně středověkém světě se při vymazávání paměti uplatňovala destrukce pomníků, soch a nápisů, vyobrazujících či týkajících se císařů a dalších politických prominentů. Ve stejné době se rovněž přistupovalo k ničení symbolických míst – paláců, domů, hradů či měst, stejně jako míst kultovních. Zvláštní případ představovalo ničení rukopisů, jež autor považuje za formu ikonoklasmu (mluví o graphoklasmu).

Tato na první pohled viditelná podoba vymazávání paměti však byla spíše výjimečná. Mnohem více naopak docházelo k primárně neviditelné destrukci paměti, tedy k přepisování textů, k zamlčování, k vytěšňování nevhodných dějinných událostí. Tuto techniku mohl uplatnit každý raně středověký autor. V souvislosti s tím je ale po mém soudu třeba zdůraznit, že působnost takového přístupu k paměti často mohla mít mnohdy menší dopad než například zbourání pomníku či sochy ve veřejném prostoru. Rukopisné knihy v raném středověku představovaly exkluzivní záležitost a okruh osob, které z nich mohly čerpat, byl velmi omezený. V době vzniku „vyčištěného“ textu, jaký ve vztahu ke kronice Řehoře z Tours reprezentovala Fredegarova kronika, byl dopad psaného slova na kolektivní paměť jistě velmi malý. Pokud se však na stejný problém budeme dívat z dlouhodobého hlediska, pak samozřejmě význam literárních textů, které přetrvaly staletí, s časem víc a víc rostl. Tento problém ale Schwedler nesledoval. To ale v žádném případě nesnižuje nesporný přínos jeho knihy pro poznání raně středověkého *damnatio memoriae*.

Martin Nodl

Rainer NEU

Willibrord und die Christianisierung Europas im Frühmittelalter

Stuttgart, W. Kohlhammer Verlag 2021, 212 s., ISBN 978-3-17-039646-3.

Zatímco sv. Bonifácovi je věnována v historické obci takřka konstantní pozornost a jeho jménem se honosí celá řada recentních monografií, sv. Willibrord zůstal vždy poněkud v pozadí a čtenář doposud neměl k dispozici žádnou moderní od-

bornou monografií o jeho životě a vlivu. Základní práci o Willibrordově životě a působení tak zůstávala především studie A. Angenendta.¹ Záslužného úkolu vypracovat nový životopis sv. Willibrorda se tudíž zhostil teolog R. Neu. Učinil tak bez zásadnějších předchozích dílčích studií, navázat však mohl na celou řadu autorů, kteří se v posledních desetiletích věnovali sv. Willibrordovi a pramenům k jeho životu.²

Rainer Neu knihu rozčlenil do 24 kapitol, které na sebe organicky navazují. V nich chronologicky zpracoval Willibrordův život. Jednotlivé etapy z Willibrordova života pak proložil dílčími exkurzy, jakými jsou například pojednání o škole v klášteře Echternach či analýza dobových misionářských metod. Ačkoliv se autor se ve své práci vymezil vůči tradičnímu označení sv. Willibrorda za „apoštola Frísů“ či za „apoštola Nizozemí“, je nutno říci, že kniha v zásadnější míře nevykročila z klasického étosu,³ který chápe anglosaské misionáře jako nositele světla do temného germánského středověku. Pokud by čtenář hledal inovativní životopis sv. Willibrorda, který by přístupově či v obecném hodnocení anglosaské misijní činnosti reflektoval nedávné revizionistické přístupy,⁴ bude hned zkraje zklamán.

Autor v práci vyvrací řadu tradovaných nepřesností, týkajících se například založení kláštera Echternach či toho, jak pojímat *peregrinatio* irských asketických mnichů. R. Neu v tomto případě v návaznosti na nové bádání ukazuje, že irské *peregrinatio* je třeba chápat pouze jako úsilí o svou osobní spásu a s misijní činností nebylo *apriori* nijak pevně spojeno. Spojení *peregrinatio* a misijní činnosti se stalo typickým až pro Anglosasy. V zásadních otázkách, jakými jsou okolnosti vzniku utrechtského biskupství a hodnocení vztahu mezi sv. Willibrordem a franskými majordomy, se autor drží zejména závěrů prací A. Angenendta a W. H. Fritze, přičemž právě tyto části publikace lze hodnotit jako nejzdařilejší.

1 Arnold ANGENENDT, *Willibrord im Dienste der Karolinger*, Annalen des Historischen Vereins für den Niederrhein 175, 1973, s. 63–113.

2 Dostupné prameny k Willibrordově životu, ač ne vždy dostatečně kriticky, ostatně shrnula již v první polovině 20. století ve svých publikacích Camille Wampach.

3 Viz základní dílo k anglosaské misii Theodor SCHIEFFER, *Winfrid-Bonifatius und die christliche Grundlegung Europas*, Freiburg im Breisgau 1954.

4 R. Neu přechází i tak základní díla, která přinesla inovativní pohled na fenomén anglosaských misí, jakými jsou James PALMER, *Anglo-Saxons in a Frankish World, 690–900*, Turnhout 2009, který přišel právě se zásadní revizí Schiefferova narativu, či Ian N. WOOD, *The Missionary Life: Saints and the Evangelisation of Europe, 400–1050*, Harlow 2001, jehož studie umožňuje chápat život sv. Willibrorda v širším kontextu misionářského působení. Těž v případě hodnocení spolupráce franské šlechty a irských misionářů R. Neu opomíjí tak zásadní inovativní práci, jakou je Yaniv FOX, *Power and Religion in Merovingian Gaul: Columbanian Monasticism and the Frankish Elites*, Cambridge 2014.

Na druhou stranu ve chvílích, kdy se R. Neu snaží o zobecnění probírané problematiky, se autor dopouští zásadních interpretačních chyb. Právě tyto části jsou opatřeny pouze minimalistickým poznámkovým aparátem a autor často odkazuje pouze na encyklopedická a slovníková hesla. V některých případech dokonce neuvádí žádný odkaz pro podepření svých tezí, jako například u popisu germánského pohanství, kde sděluje (s. 148), že postavení krále u Germánů vycházelo z představy, že krev zbožštěných předků proudila nejčistěji v královském rodu.⁵ V některých případech je i autorova terminologie poněkud zavádějící – například označení „Clans“ pro franské šlechtické rody (s. 78) je zcela neopodstatněné.

Neproblematická není ani autorova práce s prameny. V případě rukopisů odkazuje R. Neu i na snadno dostupné digitalizované rukopisy pouze přes odkazy na literaturu, která s nimi pracuje. V naprosté většině případů pak neuvádí ani jejich signatury. Též práce s pramennými edicemi se jeví jako zcela nedostatečná, neboť v některých případech místo odkazu plnohodnotné edice autor často uvádí pouze odkazy na jejich překlady, a to někdy pouze ve zkrácené a odborně zcela nepoužitelné podobě.⁶ V některých případech dokonce cituje pasáže z pramenů skrze odkazy na sekundární literaturu.⁷

Hlavní nedostatek práce však spočívá v samotném přístupu k jednotlivým pramenům k Willibrordově životu. R. Neu bohužel často pouze nedostatečně kriticky přejímá a komentuje údaje Alkuina z Yorku, Bedy Ctihodného či Eddia Stephana. Zejména hagiografické spisy, které referují o sv. Willibrordovi, jsou vytrženy z kontextu širší hagiografické tradice a autor nijak nereflektuje výsledky historického a filologického bádání, které v posledních desetiletích přineslo četné studie, bez nichž nelze plnohodnotně přistoupit k hagiografickému žánru pramenné základny. Autor tak opomíjí studium literárních *topoi* i hagiografického žánru jako celku.⁸ Právě hlubší literární reflexe narativních pramenů přitom mohla aktualizovat

5 Proti tomu viz např. zásadní práce Franz-Reiner ERKENS, *Herrschaftsakralität im Mittelalter: Von den Anfängen bis zum Investiturstreit*, Stuttgart 2006; Stefanie DICK, *Der Mythos vom „germanischen“ Königtum: Studien zur Herrschaftsorganisation bei den germanischsprachigen Barbaren bis zum Beginn der Völkerwanderungszeit*, Berlin 2008.

6 Viz užívání překladu Otto Abela – Alexander HEINE (Hrsg.) – Otto ABEL (Übers.), *Die Chronik Fredegars und der Frankenkönige: und die Lebensbeschreibungen des Abtes Columban, der Bischöfe Arnulf, Leodegar und Eligius, der Königin Balthilde*, Essen [u. a.] 1986, jehož první vydání vyšlo již roku 1849, a které neobsahuje ani úplný překlad daných pramenů.

7 Viz např. odkaz na *Vita Wulframi* skrze citaci obecné přehledové práce P. Richého (s. 187–188), kdy se navíc jedná o překlad francouzské knihy do němčiny.

8 Srov. alespoň František GRAUS, *Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger: Studien zur Hagiographie der Merowingerzeit*, Praha 1965; Walter BERSCHIN, *Biographie und Epochen-*

vat výsledky bádání A. Angenedendta a přinést nový pohled na sv. Willibrorda a kontext jeho činnosti.

Alkuinův spis *Vita Willibrordi* též lze jen obtížně interpretovat bez toho, aniž by autor bral na zřetel účel spisu jak pro jeho pravděpodobného zadavatele (Bernharda biskupa ze Sens a opata z Echternachu), tak pro Karla Velikého, resp. pro budování glorifikujícího historického obrazu vzestupu jeho předků a pro Alkuina samotného. Ten spisem o životě sv. Willibrorda, svého krajana z Northumbrie, do jisté míry polemizoval s wessexským okruhem misionářů a odkazem sv. Bonifáce.

Obecně je třeba říci, že v případě samotné faktografie se autor chyb nedopouští. Také interpretativní rovina zásadních pasáží týkajících se franských dějin je vedena v souladu s dosavadním bádáním a neobsahuje závažnějších nedostatků. Jako problematické se však jeví pasáže, ve kterých se R. Neu pokusil jednotlivé etapy ze života sv. Willibrorda zobecnit a uvést do širšího kontextu, a zejména samotný autorův přístup k pramenům. Ačkoliv se v případě knihy *Willibrord und die Christianisierung Europas im Frühmittelalter* nejedná o nijak zásadní či přelomové dílo, které by nabídlo inovativní pohled na dějiny christianizace raně středověké Evropy, přesto jde o čtivě napsanou biografii sv. Willibrorda v klasickém stylu, kterou lze plně doporučit jako základní uvedení do problematiky. Pro odborné publikum toho však publikace patrně mnoho nového nenabídne.

Martin Šenk

Jace STUCKEY (ed.)

The Legend of Charlemagne. Envisioning Empire in the Middle Ages

(= Explorations in Medieval Culture, Volume 15)

Leiden – Boston, Brill 2022, 277 s., ISBN 978-90-04-33564-6.

Velké osobnosti vždy fascinovali nielen súčasníkov, ale i nasledujúce generácie. V stredoveku sa zväčša jednalo o panovníkov, hoci primárnej „legendizácie“ sa doč-

stil im lateinischen Mittelalter, Bd. 3: Karolingische Biographie, 750–920 n. Chr., Stuttgart 1991; Paul FOURACRE – Richard A GERBERDING, *Late Merovingian France: History and Hagiography 640–720*, Manchester – New York 1996; Jamie KREINER, *The Social Life of Hagiography in the Merovingian Kingdom*, Cambridge 2018. Nejnověji k této problematice v Čechách přistoupila studií k Willibrordově současníkovi, sv. Wilfridovi, opřenou právě o literární vědu a filologii Helena POLEHLOVÁ, *Pokorný plamének anglického národa – svatý Wilfrid z Yorku v kontextu anglosaské hagiografie 8.–12. století*, Praha 2021.